

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра історії української літератури, теорії літератури і
літературної творчості

**ДЕСТРУКТИВНА ОПТИКА ДЖЕНДЕРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В РОМАНІ ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА «ЖІНКА ЙОГО МРІЇ»**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу
освітньої програми
*«Літературна творчість,
українська мова і література та
англійська мова»*
спеціальність – 035 Філологія
Іна Михайлівна ГАСИНЕЦЬ
Науковий і творчий керівник:
д. філол. н., проф. Анатолій ТКАЧЕНКО

«Допущено до захисту»

Протокол засідання
кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
протокол №11 від 9 травня 2024 року
завідувач кафедри _____ (підпис)
д.філол.н., проф. Оксана СЛІПУШКО

КИЇВ
2024

Анотація

Дипломна робота присвячена дослідженню джендерних взаємовзв'язків крізь призму деструктивності на прикладі роману О. Ульяненка «Жінка його мрії». У теоретичному розділі розглянуто поняття тілесності й сексуальності у постмодерному розрізі, окреслено поняття джендеру і його втілення у прозі О. Ульяненка, розкрито художньо-психологічний бік чоловічої й жіночої образності в романі «Жінка його мрії».

Результатом стало виявлення та обґрунтування деструктивної джендерної через критичне осмислення роману «Жінка його мрії». Підсумком стало також написання власного творчого доробку, де глибинно осмислюється тема чоловічо-жіночої дуальності.

Ключові слова: джендерна комунікація, деструкція, маргінальність, постмодернізм, нарцисизм, тілесність, сексуальність.

The diploma work is devoted to the study of gender relations through the prism of destructiveness on the example of O. Ulyanenko's novel «The Woman of His Dreams». The theoretical section examines the concepts of corporeality and sexuality in the postmodern context, outlines the concept of gender and its embodiment in O. Ulyanenko's prose, reveals the artistic and psychological side of male and female imagery in the novel «The Woman of His Dreams». The result was the identification and substantiation of the destructive gender through critical understanding of the novel «The Woman of His Dreams». The result was also the writing of a work of art, which deeply comprehends the theme of male-female duality.

Keywords: gender communication, destruction, marginality, postmodernism, narcissism, corporeality, sexuality.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	
МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОД У ТВОРЧОМУ ВИМІРІ ОЛЕСЯ	
УЛЬЯНЕНКА	
1. Поняття сексуальності й тілесності у творчості Олесея Ульяненка.....	6
2. Опозиція джендеру як основа маргінального авторського контексту О. Ульяненка.....	8
3. Нарцисичний тип чоловіка в романі Олесея Ульяненка «Жінка його мрії».....	9
4. Селенічне втілення жіночого образу в романі «Жінка його мрії».....	11
ВИСНОВКИ.....	13
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	14
ТВОРЧИЙ ДОРОБОК: НОВЕЛА: XV УЛАМКІВ.....	18

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Протягом останніх років нестримно розвивається тенденція здорових стосунків: майже всі прагнуть бути толерантними одне до одного, зважати на потреби свого партнера, дослухатися й приймати людину такою, якою вона є. Однак проблема полягає в тому, що здорових людей, так само як і здорових стосунків, не існує. Мінімально травмуюча взаємодія між людьми можлива лише за умови усвідомленого пропрацювання своїх травм. Проте не всі люди свідомі деструктивного боку свого «Я», що, у свою чергу, тільки ускладнює соціальну взаємодію, особливо в межистатевих стосунках. Відповідно, питання джендеру набуває більш розмитих ознак: хто такий чоловік, хто така жінка, як змінюються їхні ролі й взаємовпливи з кожним десятиліттям відповідно до історичного контексту. Водночас, підвищена зацікавленість до психології, яку можна простежити сьогодні, спонукає до виявлення нових поглядів на одвічну дуальність чоловічого й жіночого.

Олесь Ульяненко відомий своїм апокаліптичним світоутворенням у текстах. Відповідно, його погляд на стосунки між чоловіком і жінкою – нетиповий. Автор взорується на історичний постколоніальний контекст, і водночас витворює інакших героїв, які звикають до своїх нових ролей у роздробленому маргінальному суспільстві.

Наукова проблема роботи полягає у вивченні специфіки деструктивної джендерної комунікації.

Мета дослідження полягає в аналізі художньо-психологічного втілення стосунків між чоловіком і жінкою на прикладі роману Олесь Ульяненко «Жінка його мрії».

Поставлена мета передбачає розв'язання таких наукових **завдань**:

- дослідити способи вираження тілесності й сексуальності у творчості О. Ульяненка на основі праць Башкирової О. [1], Гомілко О. [6],

Гутнікової Т. [8], Кірячок М. [13], Кропивка І. [16], Кононенко В. [17], Потапенка Я. [25], Пуніної О. [26], Мерло-Понті М. [40];

- дати визначення поняття джендеру й оприятити його місце у творчості О. Ульяненко за дослідженнями Куннас Т. [18], Штейнбука Ф. [25], Філоненко С. [30];
- виявити нарцисичні прояви чоловіка в романі «Жінка його мрії», базуючись на працях таких дослідників: Васильєвої Г. [3], Короля Л. [14], Кривенко І., Катаран С. [15], Мак-Вільямс Н. [39];
- окреслити селенічну символіку і її співвідношення до образу жінки в романі «Жінка його мрії», зокрема на основі праці Еліаде М. [11].

Об'єкт дослідження – стосунки чоловіка і жінки з позиції деструктивності.

Предмет дослідження – особливості авторського оприятлення джендерної комунікації в романі Олеся Ульяненко «Жінка його мрії».

Методитики й методи дослідження полягають в аналітичному та компаративному підходах до аналізу джендерного питання.

Основоположними методами роботи є порівняння, аналіз та узагальнення.

Новизна наукової роботи визначена актуальністю джендерного питання й оригінальністю обраного для аналізу твору, й нявністю творчої частини, які висвітлюють тему стосунків чоловіка і жінки крізь призму деструктивності.

**РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ.
МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕТОД У ТВОРЧОМУ ВИМІРІ ОЛЕСЯ
УЛЬЯНЕНКА**

1. Поняття тілесности й сексуальности у творчості О. Ульяненка

Постмодерністську добу визначає відмова від дихотомії тіла й духу, в якій розмежоване плотське й духовне, увага до різноманітних межових станів свідомости, непідвладних раціоналізації, але доступних художньому осмисленню, потужний дискурс сексуальности й зацікавлення патологічними проявами буття. М. Мерло-Понті у своїй праці «Феноменологія сприйняття» [40] першим наголосив на тілесності як такій, що поєднує і фізичні, і метафізичні параметри, підкреслив нерозривність чуттєвого й інтелектуального.

У 90-х роках ХХ ст. в українському літературному дискурсі звернення до теми тілесности й сексуальности набуває нових ознак, які не завжди співмірні з західною художньою практикою, зокрема через кардинально інше історичне тло. Відбувається роздвоєння свідомости українця: порубіжне покоління несе в собі колоніальну симптоматику, але водночас шукає нові способи вираження й осмислення себе в новій-старій країні. Вироджується постмодерністська утопія: «звільнення від репресивних механізмів культури як звільнення від невротизації на основі розкутого сексуального бажання» [12, с. 63].

Башкирова О. розглядає тілесність не лише як поле зустрічі біологічного й соціокультурного, а й як «інструмент чуттєвого осягнення емпіричної даності, й інтуїтивного осягнення вищої реальності» [1, с. 12]. О. Ульяненко вивершує таку реальність у свій маргінальний спосіб: він очорнює простір тексту, і сплітає в ньому не тільки тілесне й сексуальне, а й невіддільно чуттєве. Навіть тоді, коли майор з роману «Жінка його мрії» одразу після самогубства дружини втікає в тілесний зв'язок зі своєю секретаркою – прослідковується несвідоме бажання заглушити біль, і водночас показати свою владу над смертю.

Сексуальність українців формувалася в імперіялістичному лоні, де не було спокійних умов для розвитку. Будь-який сексуальний прояв табуувався, обрубався, й закінчувався у служінні ідеології. Російська імперія знищила національну родину і, як наслідок, породила спотворене виробництво лібідозного бажання [12, с. 470].

Неможливість оновити й очистити простір від бруду вселяє в героїв О. Ульяненка гіперфіксацію на смерті й на сексі – єдині способи відчутти хоч якісь прояви життя. Домінація фізіологічного начала й семантика крокуючої смерті, за Зборовською Н. [12, с. 472], у симбіозі породжують живий текст, наближений до реальності.

Варто наголосити, що вся тема сексуальності у творчості Ульяненка переплетена зі смертю. Особливо автор наголошує на схильності до мазохістичного прояву в жінок: «Тільки зараз він відчув, що секретарка збуджена, до непристойного, до тошнотворного, ось так просто, як завжди жінки сприймають смерть: збуджуються, молодішають; так, наче смерть з розгону вдарилася об неї, пролетіла високими анфіладами, відскочила від її недоступного кароокого розкошого погляду, і застрягла у його горлянці» [29, с. 7].

О. Ульяненко, зокрема в романі «Жінка його мрії», відмовляється від табуованості, відкидає стереотипну скутість, і дає можливість осмислювати зовнішнє й внутрішнє «Я» в художньому тексті крізь поняття тілесності. Автор ніби під мікроскопом показує весь бруд, і всю правду – не тільки фізіологічну, а й духовну.

Отже, тілесність і сексуальність це поле зустрічі не тільки біологічного, а й соціокультурного. Сексуальність українців має викривлений характер, зокрема через імперіялістичний вплив. О. Ульяненко сприймає літературу як спосіб вивільнення всього пережитого українцями болю й бруду. Автор ніби змушує заглянути в найтемніші закутки людського тіла й мозку, аби показати, що тільки людина здатна породити найбільше зла.

2. Опозиція джендеру як основа маргінального авторського контексту О.Ульяненка

Традиційно, поняттям «джендер» окреслюють соціально-психологічні ролі чоловіка й жінки, які видозмінюються разом з історичним контекстом. Проте сьогодні розгортається еволюція джендерних ролей, внаслідок чого змінюється уявлення про чоловіка і жінку. Дихотомія чоловіче-жіноче змінюється на постмодерне уявлення про джендер, яке передбачає наявність різних типів маскулінності й фемінності, які не зводяться лише до сексуальної орієнтації.

Зміни, які відбулися внаслідок джендерної еволюції, мають різні наслідки. З одного боку, суспільство стало на шлях джендерного партнерства, відносно покращилося місце жінки і її роль у суспільстві. Однак, водночас відбувається процес стирання статевих відмінностей. Унаслідок чого виникають такі явища, як андрогінія й маргіналізація, які спричиняють розмивання джендерної ідентичності й ускладнюють самоідентифікацію особистості. Молоде покоління більш толерантно ставиться до подібних змін, на відміну від людей старшого віку.

Персонажі О. Ульяненка – часто розмиті від поняття джендеру. Вони формують окрему субстанцію, безіменну, відчутну на доторг, на запах, але без чіткого розмежування: малолітні злочинці, патологічні наркомани й алкоголіки, безпритульні, проститутки, педофіли, некрофіли – маргіналізований калейдоскоп, гучний вулик Содому.

О. Ульяненко не індивідуалізовує своїх героїв. Навіть попри розлогі портретні характеристики, що часто просочуються наскрізно у весь твір, він може заплутати і свого персонажа, і свого читача.

Однак у центрі творчості О. Ульяненка завжди постає чоловік і жінка. Маргіналізовані, злі одне на одного, й вічно недосяжні. Жінка – основа художнього світу автора. Довкола неї все обертається. Вона одночасно блудниця, жінка-вамп, маленька дівчинка, вбивця, річ. Чоловік у світі Ульяненка не любить таку жінку – він хоче володіти нею.

Чоловік хоче повсюдно применшити її позитивні риси і якомога детальніше роздивитися всі її недоліки й темні сторони, аби знати, з чим мати справу. Бо жінка це завжди невідомість, небезпека – «ніби за прочиненими дверима на тебе чекає повна кімната хижих звірів» [29, с. 26]. Він може піднести жінку ледь не до божественного рівня, і водномить нашарувати образ «курвиська, хоч підмитого і поголеного за всіма правилами» [29, с. 19].

Власне, автор викидає як чоловіка, так і жінку у своєму тексті за межі нормальності, більше того, – за межі родини й своєї країни. Вони ніби обрубані від роду, від землі, від самих себе. Така приреченість і крах людини осмислюється у час державотворення, власне час досягнутого національного сподівання.

Варто також звернути увагу на те, що чоловіче начало вивершується як дух, який прагне прорватися за межі людського, а жіноче – як душа, що тягнеться до любови і воз'єднання. Н. Хамітов у своїй праці «Родова бівалентність людського буття» [32] розглядає чоловічу тугу як переживання нереалізованості в бутті за межами роду, водночас тугу жінки варто сприймати як переживання нереалізованості й самотності в межах роду.

Таким чином, слід зробити висновок, що попри маргінальну розмитість джендеру в текстах О. Ульяненка, автор все ж має опертя на чоловічо-жіночу дуальність. Обидві статі переживають обрубаність від роду й відчуття власної нереалізованості в межах постколоніальної країни.

3. Нарцисичний тип чоловіка в романі Олеся Ульяненка «Жінка його мрії»

Нарцис – людина, яка застряє на початковій стадії психосексуального розвитку. Коріння цієї девіації росте від емоційно недоступної мами. Як наслідок, така людина надалі бачитиме в людях, особливо в жінках, лише ресурс для задоволення своїх потреб – зокрема, закриття потреби в захисті й турботі, які має забезпечити мама в дитинстві. Відповідно, він не сприймає жінку як окремий об'єкт й не бачить свою партнерку як особистість, він бачить її як продовження себе.

Нарцис боїться емоційної включеності у взаємодії з жінкою, бо саме тоді він стає вразливим і залежним. Адже в дитинстві він був залежним від емоційно недоступної мертвої матері. Відповідно така матір формує в дитині ненадійний тип прив'язаності, який в результаті заміщується різноманітними збоченнями: групові взаємодії, педофілія, некофілія, навіть зоофілія.

Нарцис має недорозвинуте вміння любити. Адже любов, за думкою Е. Фромма [31, с. 71], це «плідна діяльність, яка передбачає турботу, розуміння, уважність, підтримку, радість; любити означає оживлювати, робити когось чи щось живішим». Отже, любов це про віддачу ресурсу. Але нарцисичному індивідууму нічого віддавати, бо всередині нього пустка, яку колись залишила найближча людина, і яку він не може заповнити нічим і ніким: «Зараз у пустоті думок, мертвої втоми, без насолоди виживаючи пустоту, що глухим бубном гула всередині, здавалося, у самих нутрощах. Йому було відомо достобіса способів, як боротися з пустотою: вправи для дихання, тести, фантазії, звісно що, як і потрібно, найпримітивніші, здебільше пов'язані зі жратвою і сексом» [29, с. 20].

У романі О. Ульяненко виводить на арену тексту наскрізно нарцисичний тип чоловіка. Кожен персонаж ніби не може змиритися з чорною дірою всередині себе, особливо майор, якого письменник не охрестив навіть іменем. До того ж, автор не вказує ніяких біографічних даних про нього, і тим більше не оприявлює дитинство майора.

Однак протягом усього роману О. Ульяненко вербалізує темне й нещасне дитинство героя. Увесь текст прошитий фразами на кшталт «з порожньої дірою вгаслих дитячих спогадів» [29, с. 21], «лишити свою мрію там, у тій темряві, що зветься дитинством» [29, с. 60], «дитячі жахи накинулися на нього з закапелків минулого» [29, с. 71], «Муки людські переслідують нас від дитинства» [29, с. 77]. Таким прийомом автор ніби натякає на те, що всі його персонажі, і взагалі, всі люди насправді маленькі травмовані діти.

Люди з нарцисичним розладом особистості мають труднощі з емоційним відображенням світу [3, с. 68]. Їхня лімбічна система, яка відповідає за

розмаїття та глибину емоцій, припинила розвиватися ще у ранньому дитинстві. У майора простежуються неабиякі проблеми з емпатією. Навіть коли лейтенант зі своїми напарниками приніс у пакеті відрубану руку його сина, майор ніяк не відреагував. Інколи здається, ніби чоловік не знає, що крім хіті й роздратування, існує величезний спектр емоцій і відчуттів.

Нарцисично організованим людям також не вистачає відчуття свого «Я», вони безсилі перед собою. Відчуття власної неповноцінності, страх сорому, постійне бажання бути досконалим завше переслідують нарциса. В одній зі сцен майор ніби розколовся під час інтимної близькості: «І так, разом зі звуками, у ритм тонів та напівтонів, мелодії, що звучала повсюди, з воланами м'язів під шерехатою спітнілою шкірою, до нього почало підібратися відчуття недовершеності» [29, с. 21].

Наостанок варто звернути увагу на те, що грандіозні нарциси завжди самостверджуються за рахунок сексу, таким чином намагаючись компенсувати свою недостатність. Майже всі чоловічі персонажі О. Ульяненка, окрім зазначених вище ознак, мають хворобливу гіперфокусованість на інтимній сфері. Хитрість захована в тому, що попри гарем жінок, нарцис є латентним гомосексуалістом. Очевидно, адже він за своєю природою автоеротичний і безнадійно втрачений: закохався у власне відображення й помер.

4. Селенічне втілення жіночого образу в романі «Жінка його мрії»

Селенічна (від старогр. Σελήνη – «Місяць»), тобто місячна символіка, повсюдно супроводжує жінку в романі О. Ульяненка. Власне, не дивно, адже місяць неминуче пов'язаний з безперервністю перероджень: щомісяця жінка разом зі світилом помирають і воскресають, стають оновленими.

У романі «Жінка його мрії» місяць фігурує як спостерігач, «господар жінок» [11, с. 194-195]. Адже майже в кожній сцені поряд з Ладою, чи то Івою вимальовується образ місяця: «Але ось жінка, що пішла – куди? – невід'ємно стояла кремовим щасливим згустком. Він побіг рівчаками своєї пам'яті, доволі

легкої і не метушливої. Нарешті вискочив місяць. Великий, круглий, лагідний і срібний» [29, с. 14].

Однак часто О. Ульяненко окреслює місяць як іграшковий, що неминуче вказує на штучність реальності, у якій відбуваються події твору, а відтак і штучність, ба навіть духовну мертвість самої жінки й бачення її «чудесною живою статуєю» [29, с. 8]. Воднораз його сила й ритми об'єднують безмірну кількість явищ і значень. Увесь Космос стає зрозумілим й підпорядкованим законам, адже у Содомі також є свої правила.

Поряд з місячним супроводом у тексті зачався образ змії. Неодноразово письменник вказує на те, як одна з персонажок «по-зміїному облизує губи» [29, с. 60]; або ж коли на арену тексту виходила Лада – дружина майора – опис простору набував холодної хижости: «один за одним зміями виповзали ліхтарі, кошлаті від морозу і з хвостами, наче у бенгальських вогнів, густа меляса річки липким язиком лизала круглий іграшковий місяць» [29, с. 24].

Образ Лади оповитий суцільною невідомістю: не схожа ні на кого зі своїх батьків, рудокоса бестія, яка визріла в житті майора ніби нізвідки, «несла заборонене» [29, с. 12] з «безпосередньою зміїною посмішкою на грані захоплення» [29, с. 106]. Цікаво, що О. Ульяненко воскресив саме її. Такий містичний сюжетний хід співпадає з основною міфічною властивістю змії: це тварина, яка сама себе відроджує, перетворює – власне, так само, як і місяць. Варто також звернути увагу на ім'я, яке автор обрав для героїні. Лада це старослов'янська богиня шлюбу й родючости. Образ цієї богині, первинно, дуже світлий, материнський, однак у романі він очорнюється такими зміїними персоніфікаціями.

Отже, місячна символіка не тільки містифікує текст, а й наповнює його додатковими міфічними сенсами. Місяць це джерело всіх первинних форм, він народжується й помирає так само, як і людина. О. Ульяненко вправно поєднав загадковий образ Лади з селенічною символікою.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі проаналізовано способи вираження тілесності й сексуальності в прозі О. Ульяненка. Виявлено, що тілесність і сексуальність це поле зустрічі не тільки біологічного, а й соціокультурного. Сексуальність українців має викривлений характер, зокрема через імперіалістичний вплив. Цей історичний контекст автор застосовує як прийом для створення очорненої реальності, де якнайліпше розмножується маргінальний зріз суспільства.

Попри певну розмитість джендеру в текстах О. Ульяненка, автор все ж взорюється на чоловічо-жіночу дуальність. Обидві статі переживають обрубаність від роду й відчуття власної нереалізованості в межах постколоніальної країни.

Окрему увагу в дослідженні приділено розгляду психології нарциса. Адже чоловік у творчому вимірі О. Ульяненка, зокрема у романі «Жінка його мрії», наскрізно безсилий перед собою, не має зв'язку зі своїм «Я», завжди переживає відчуття власної недовершеності, має труднощі з емоційним відображенням світу, що, у свою чергу, спричиняє проблеми в міжособистісних стосунках із жінками.

Досліджено також образ жінки, яка є центром художнього світу автора. О. Ульяненко часто розглядає її як небезпечну, таку ж маргіналізовану й відірвану від себе й роду. Однак під час аналізу роману «Жінка його мрії» виявлено об'єктивізацію жінки з боку автора.

Загалом дослідження окреслило деструктивну оптику джендерної комунікації крізь призму деструктивності й взорваності на художній текст Олеся Ульяненка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башкирова О. Тілесність як простір смерті й відродження у романістиці Любка Дереша. Літературний процес: методологія, імена, тенденції : зб. наук. пр. (філол. науки) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. № 10. 181 с.
2. Белімова Т. Тіло як вихідний код і сюжетотворчий елемент у сучасній українській прозі. Сучасні літературознавчі студії. Вип. 12. 622 с.
3. Васильєва Г.В. Емоційний складник нарцистичної особистості. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. «Гельветика», 2020. Том 31 (70) № 3. 172 с.
4. Галкіна Я. «Тілесність в «Новій українській літературі» («Відчутіність» художніх світів І. Котляревського та Г. Квітки-Основ'яненка). «Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність». *Studia methodologica*. Тернопіль, 2008. Вип. 25. 326 с.
5. Гендерний розвиток у суспільстві: конспект лекцій / відп.ред. К.М. Левківський. 2-е вид. Київ : Фоліант, 2005. 351 с.
6. Гомілко О. Метафізика тілесності. – К.: Наукова думка, 2001. 340 с.
7. Гундорова Т. *Femina Melancholica*. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. «Критика». Київ, 2002. 272 с.
8. Гутнікова Т. Концепція світу і людини в українському постмодерністському романі 90-х років ХХ століття: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. – Харків, 2013.
9. Габор В. Українська проза нової літературної хвилі останнього десятиліття: тенденції розвитку та пошуки Грааля (Суб'єктивні замітки). Кур'єр Кривбасу. 1994. № 10/11. С. 7-8.
10. Даниленко В. Ізгой у сучасній українській прозі // Даниленко В. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес. – К.: Академвидав, 2008. – С. 267-278.

11. Еліаде М. Трактат з історії релігій / Пер. з фр. Олексія Панича – К: Дух і літера, 2016. 520 с.
12. Зборовська Н. Код української літератури: проект психоісторії новітньої української літератури: монографія. Київ: Академвидав, 2006. 504 с. [Електронний ресурс]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zborovska_Nila/Kod_ukrainskoi_literatury/
13. Кірячок М. Візії апокаліпсису в українському постмодерністському романі: дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. – Житомир, 2016. 195 с.
14. Король Л.В. Причини формування нарцистичної особистості / наук. журн. «Молодий вчений». В-во «Гельветика». Херсон, 2017. Вип. 3. 165 с.
15. Кривенко І. С., Катаран С. Т. Особистісний нарцисизм молоді: статево-гендерний аспект. Наукові студії із соціальної та політичної психології / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, вид. ТОВ «талком». Київ, 2019. Вип. 44 (47). 151 с.
16. Кропивко І. Форми репрезентації та способи осмислення матеріально-тілесного низу в постмодерністській літературі (на матеріалі текстів Ю. Винничука та М. Гретковської) / наук. пр. Чорноморського держ. ун-т ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Філологія. Літературознавство. 2016. Вип. 259. 92 с.
17. Кононенко В. Процеси оновлення українського художнього ідіолекту: модерні прозові тексти. «Мовознавство», 2015. Вип. 3. 96 с.
18. Куннас Т. Зло. Розкриття суності зла у літературі та мистецтві / пер. з фінськ. Ірини Малевич та Юлії Стояновської. Видавництво Анетти Антоненко; К. : Ніка-Центр, 2015. 288 с.
19. Мандри духу з Олесем Ульяненком. На край ночі (Михайло Бриних, журнал “Україна”, №19/20, 1994 р.) // Олесь Ульяненко. Без цензури: Інтерв’ю. – К.: Махаон-Україна, 2011. – С. 9-19.
20. Масенко Л. ...Їхнє зло прийшло перед лице моє // Кур’єр Кривбасу. 1998. № 3. С. 145—152.

21. Мейзерська Т. Інтелектуальний бенкет, або там, де... Ульяненко. Синопис: текст, кінотекст, медіа. Том 27 (1), 2021. 43 с.
22. Основи теорії гендеру навч. посіб. Київ, Київський ун-т гендерних досліджень : «К.І.С.», 2004. 536 с.
23. Перехресні стежки українського маскулінного дискурсу: культура й література ХІХ – ХХ століть / за ред. Агнешки Матусяк. Київ : Laurus, 2014. 368 с.
24. Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Тамари Гундорової, Агнешки Матусяк. Київ : Laurus, 2014. 336 с.
25. Потапенко Я. Концептуалізація гносеологічної категорії «тілесність» в сучасних культурно-антропологічних студіях. Етнічна історія народів Європи / наук. вид. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. Вип. 40. 168 с.
26. Пуніна О. Експресіоністичний метод Олеся Ульяненка: роман «Сталінка». Київ: Слово і Час, 2014. № 10. 127 с.
27. Соловей О. Речник Апокаліпси (До розуміння творчої місії Олеся Ульяненка): Статті, рецензії, есеї. Вороновиця: Простір Літератури, 2022. 220 с.
28. Тендітна Н. Естетика смерті у прозі Є. Пашковського та О. Ульяненка: Монографія. Слов'янськ, 2010. 168 с.
29. Ульяненко О. Жінка його мрії. Електронна бібліотека української літератури. 119 с. [Електронний ресурс]. URL: https://Ulianenکو/Zhinka_ioho_mrii.pdf
30. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс/ гендер/ жанр : монографія. Донецьк : Ландон – ХХІ, 2011. 432 с.
31. Фромм Е. Мати або бути / Пер. з англ. Яновська І. В. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2021. 303 с.
32. Хамітов Н. Родова бівалентність людського буття: феномени чоловічого та жіночого // Філософія: світ людини. – К.: Либідь, 2003. 429 с.
33. Харчук Р. Сучасна українська проза: постмодерний період : навч. пос. Київ : Академія, 2008. 248 с.

34. Шевченко Т. Поетика сучасної української прози: особливості «нової хвилі»: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 українська література. Одеса, 2002. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124034999>
35. Штейнбук Ф. Антропологічний вимір кореляту болю у романі Олеся Ульяненка «Дофін Сатани». *Studia Methodologica*. Тернопіль ; Кельце : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. Вип. 51. 97 с.
36. Яструбецька Г. Динаміка українського літературного експресіонізму: монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2013. 380 с.
37. Brennan M. *Modernism's Masculine Subjects : Matisse, the New York School, and Post-Painterly Abstraction*. Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2004. 213 p. [Електронний ресурс]. URL: <https://archive.org/details/modernismsmasculbren>
38. Levin D. *The Body's Recollection of Being: Phenomenological Psychology and the Deconstruction of Nihilism*. London: Routledge & Kegan Paul, 1985. 402 p.
39. McWilliams N. *Psychoanalytic Diagnosis: Understanding Personality Structure in the Clinical Process*. New York: The Guilford Press, 1994. 398 p.
40. Merleau-Ponty M. *Phenomenology of Perception*. London: Routledge, 2005. 544 p.

Дзеркало

XV уламків

хто ти відколи ти дзеркало?

хто ти відколи не я ти?

що буде якщо тебе вбити?

чи мертвому легше стояти

на варті власної смерті

аніж живому – стріляти

в іншого – теж живого?

Ірина Шувалова

I. Купол

Колись мені сказали, що моя темрява тепла й жива, немов я обіймаю з неї – обіймаю саму темінь. Деякі ступали в неї й губилися. Хтозна, може, я мала врешті ввімкнути світло.

Мене перервав звук – хтось розбив скло. Як він сюди вдерся? Скло захрустіло під вагою тіла.

Цей хтось ішов з ліхтарем. Неможливо було визначити з якого він часу: довге темне манто, за плечима зношена лляна торба, ішов по склу... босий.

– Коли страшно, напружуються певні ділянки стопи. Якщо ходити по склу спокійно й розслабено, то порізів не буде, – озвався.

– Хто ти, на бога, такий? Як ти сюди дістався, і чому ти, чому... Чому ти такий спокійний?!

Чорнючі маслянисті очі жаско зливалися з простором довкола. Непорушний теплий спокій. Щось було в ньому таке знайоме. Йому хотілося ввіритися.

– Бо я тут не вперше.

Брехня. Принаймні, так стверджував здоровий глузд. Ніхто не міг потрапити сюди. Ніколи. *Що мені з ним робити тепер?*

На це питання відповів страшний гуркіт. Не знаю, чи чули ви колись, як сипеться величезний скляний купол – цунамі з гострого, громоподібного звуку. Таке відчуття, ніби розсипається цілий світ.

Чоловік простягнув руку:

– Тут скоро все розвалиться, нам пора йти.

– Ти ж сам тут усе зруйнував!

– Ще трохи і тобі тут не вистачило би кисню. На тебе чекає нове місце.

– Ні, будь ласка! Я нічого не розумію... Мені тут було так добре.

– Страх може задушити, пташко. Нове не означає погано.

– Це новий біль!

– Порізів не буде, якщо ходити по склу спокійно.

II. Бруд

Останні кілька місяців Лініні сни стали іншими. Майже кожної ночі виплітався новий сюжет з різноманітними образами-символами. Ліна дуже любила їх трактувати, бо ж усе має сенс. Нічого не трапляється просто так, нізвідки.

Так само вона думала про Тимофія. Він з'явився в той період її життя, коли з неї вилущувалася оновлена жінка. Ліна була обтяжена цими змінами, але це точно на краще, вона знала. Власне, так і сталося. Тимофій приніс їй зовсім незнаний досвід. Він багато чого їй навчив – зрозуміла це тільки тепер.

Коли ми вперше побачилися, я вже відчувала бруд. Коли я тебе вперше побачила, мені вже хотілося тебе переінакшити: можна би іншу сорочку, штани, ще й квіти якісь жаскі приніс.

Моя мама любила відмивати чоловіків: від брудного одягу, від брехні, від тюрьми. Тата вона підстригла, перевдягла, вручила «барсетку» в руки – і все тобі, оновлений, гарний, молодший на цілих дев'ять років. Їздила за татом по всій Україні, віддавала останні гроші адвокатам. Раз трапилася адвокатка. Вона потім подарувала мамі шкіряне пальто й золотий перстень – певно, як відкуп. Мій батько мав хижий невоситимий голод до жінок і до кар'єрних пасток, який він зміг втамувати тільки самостратою.

Кохана-дай-паспорт-я-на-тебе-оформлю-квартиру-Света-нашо-тобі-той-аферіст-ті-бари-ресторани-баби-де-ти-зараз-я-на-роботі-очі-опусти-я-під-її-балконом-стою-сволочь-доню-скажи-коли-тебе-тато-забирав-до-себе-він-сам-був-була-тьотя-я-так-вас-люблю-іди-сюда-іуда-я-тебе-переломлю-мені-так-погано-Свет-давай-зійдемося-у-нас-же-ж-доця-коли-ми-виходили-з-пологового-ти-сказав-ех-якби-син-Свет-я-не-доживу-до-сорока-чуєш?

Яку вирву ти так хотів заповнити, тату?

Бачу жіночі фігури довкола тебе покручені, як у калейдоскопі, як у зламаній призмі. Одну жінку бачу найяскравіше – звати її так само, як і маму. Ти привіз мене в Бортничі у якусь квартиру й сказав: «Ось, знайомся, це тьотя Света». Короткострижена блондинка, зовсім не схожа на маму, хіба що гонором. А за спиною у неї причаїлося маленьке хлоп'я років двох, яке міцно трималося руками за її махровий халат. Бабця мені казала, що я можу пишатися, адже я єдина твоя дитина, народжена в законному шлюбі. Цей привілей снаги мені не додавав зовсім. Тобі було начхати на дітей і законних, і позашлюбних, і нерождених.

Колись мені мама розказала, як ви їздили на твою батьківщину під час медового місяця. Моя бабця, яку я бачила раз у житті, тоді дуже сильно захворіла. Хтозна, може вона себе сама запрограмувала на якусь болячку, аби відірвати тебе від нової дружини, бо «змюка, обкрутила молодого наївного хлопця».

Проте мама піднесла дар волхвів для свекрухи – тирлич-траву. Дістала її в якогось діда. Він жив десь у горах, у жаскому відлюдництві. Маму він тоді

дуже налякав своїми очима – здавалося, все-все про неї знає. Він їй і сказав про те, що вона вагітна мною. Один біг відає, як він це побачив.

Інколи мені теж здається, ніби ти мене знаєш усю, наче ти мене вже сам колись написав. Усі твої страхи – мої страхи. Стали одне навпроти одного два дзеркала. Не можна відіріватися. Але якщо довго вдивлятися, можна зійти з обох розумів.

Мене досі лякає, як я в тобі бачу все своє. І все те, що хочеться накрити чорним покривалом, хоча би на днів сорок. А ти не дозволяєш заховати. Навпаки, виносиш до світла й кажеш: «Дивися: ось він – твій біль – стоїть перед тобою. Нічого свого не ховай. Будь чесною перед собою».

Нашого найпершого ранку, коли вже пелена пристрасті щезла, бруд відчувся ще більше, попри те, що квартира була черпурна й навіть затишна, як для холостяцької барлоги. Пам'ятаю, як ти сидів на ліжку, (я бачила тільки твої босі ноги – ти часто ходив так – странствував по світу), і мені в'їлися в очі сірі розводи на підлозі, схожі на дрібні засохлі хвилі калюжі. Який, який, який бруд я знайду ще?.. Мене душив страх натрапити на когось вічноголодного з пусткою межи ребер.

III. Ліна

Ліна жила у вигнанні в орендованій квартирі на Лівому березі столиці. Вона працювала редакторкою в одному богом і людьми забутому журналі. «Не твоє це, Ліно, не твоє, тікай відтіля, бо задушишся», – казала собі кожен раз, коли провалювалася в ліжко втомлена, і вже не мала сил на справу, яку любила понад усе – писати, по-справжньому писати. Грошей не вистачало. Матір періодично висилала гроші: «Надіюся, я доживу до того моменту, коли ти мені все купуватимеш». Оце «ти» плювало в неї кожен раз, але страх бідності все ж перемагав гордість. Проте сором за те, що вона досі не могла сепаруватися від родинної скарбниці, теж ніколи не покидав її: «Треба шукати щось більше».

Такий вже стиль доби зараз: надто високі вимоги від молодого покоління. Вища освіта, успішна праця, успішний бізнес, здорові стосунки, здорове «Я»

(До терапевта, до терапевта! Бо скалічили, гади, всі, хто тільки міг!), екологічні, прости Боже, взаємини з соціумом (настільки екологічні, що не можна навіть у смітник для скла виразити своє колюче «ні», бо сприймуть як знаряддя для вбивства толерантності, адже ж у свабоднай странє живьом!). Для жінки «ні» це взагалі слово, яке потрапляє в інший вимір перипетій, – страшних і глухонімих, – кричи, хоч розіпнися.

У Ліни, на жаль, були такі розп'яття. Раз сталося, що її «ні» билося об стінки черепа, як метелик, накритий банкою. Там, власне, воно і залякло, коли дядько Б. (святий чоловік, дуже любив її маму, був щедрий, працьовитий, справжній хазяїн) засунув ширшаву зморшкувату руку в Лініні шорти, де на вивороті причаївся ярличок – для п'яти-шести років.

Її дитячий мозок виплюнув це, як жуйку, але Ліна тільки на другому курсі виявить, що та причепилася до її взуття. Вона все згадала. Але чому саме тоді? Наш мозок такий химерний...

Тимофій мав чудову вправність у віддиранні таких гумок. Інколи робив це безболісно, дбайливо, а інколи ніби занурював словами в крижану ополонку.

«Поки тобі страшно почати, інші це вже роблять. І роблять погано й неправильно. Але вони не бояться».

«Ти не є причиною усіх бід. Не бери на себе надто багато».

«Від чого ти тікаєш завжди? Скажи це нарешті».

Її вуха важніли від цієї правди. Коли хтось озвучує твої думки, це повертає притомність до світу. Чи ні?..

Лініне внутрішнє опертя було дуже хитке. Вона не знала для чого жити, але й не знала для чого вмирати. Це брехня, коли кажуть, що любов може все вилікувати. Поки сам не захочеш себе врятувати, все намарне.

Людина без ґрунту може злетіти куди завгодно, побачити весь світ, але водночас, піднятися до стратосфери, й там самостратитися. Усе ж, Ліна відчайдушно намагалася знайти якір. Він нам усім потрібен. Для заземлення. Для вчасної зупинки. Скільки разів люди дозволяють собі зайве, а потім

шкодують про це? А якір – такий важкий і видимий – мав би бути десь поряд у той час. Озираються, а його немає.

І хтось не стримав чорноту, яка гадюччям полізла з рота й вжалила кохану людину.

Я ж люблю її, в чому річ?

Де мій якір?

Або хтось лишень має такий стиль спілкування й життя. Чи то богемний, чи то байдужий. Усі слова перетворюються на тягучу сіро-зелену мелясу – здається, щось розумне й не-таке-як-у-всіх, але неймовірно тхне нещирістю.

Нащо мені якір? Злечу собі – не вловите.

У Ліниного батька якоря не було зовсім. Натомість був целофановий пакетик з піском і мушлями – ностальгічний образ, для всіх впізнаваний – ви хіба не хотіли забрати море з собою?

Але як би відчайдушно ви не намагалися помістити всі приємні спогади в одне компактне місце, це був лишень «пакет з ракушками».

Лежать вони тисячу літ на балконі, і ніхто їх не викидає, бо вони симпатичні, і яка-не-яка згадка про «Літо Євпаторія 2010», де Всесвіт, здавалося, розширився до неймовірних просторів, бо хтось уперше побачив море. Втім, а може, ще пригодяться для якихось аплікацій.

«Знайомся, доню, це тітка Іра».

«Хто ця тьотя? Я хочу до мами».

І цей пакет його ніяк не заземляв – валявся на балконі. Зате ракушки! Алікації робив і без них.

Не минуло ні дня, коли би Ліна не згадала про батька. Він був тою ороговілою часткою, яка ніяк не могла відвалитися з її життя. В усіх чоловіках вона шукала його риси, і коли таки знаходила хоча б натяк на них, неодмінно втікала. Від Тимофія вона втекти не могла.

IV. Криве дзеркало

- Тимофію, я не витримую. Ці всі жінки, які тебе звідусіль обступують... Я не...
- Люба, ти ніби не знала, що погоджуєшся на стосунки з художником. Чотири роки вже минуло, а ти досі не запам'ятаєш, що вони лише натурщиці, це їхня функція. Вони й нігтя твого не варті, я тобі про це мільйон разів казав. Професія це одне, а стосунки зовсім інше, я все розмежовую.
- Інколи мені здається, що ти мене теж домалювати хочеш.
- Не вигадуй, будь ласка. Розкажи, що ти відчуваєш.
- Мене втомлює постійно пояснювати свої емоції. Невже ти геть нічого не відчуваєш? Не бачиш? Не уявляєш?
- Тихо-тихо. Чекай. Не треба зайвого драматизму.
- Ти мені це завжди кажеш! Навіть тоді, в ту ніч, коли ми...
- Ой, тобі ж завше подобався грубий секс, не починай. Чи ти хочеш сказати, що я тебе згвалтував?
- Ні... Я лишень говорила, що мені боляче... Я не хочу більше так.
- Як? І чому всюди вилазить твоє «я»? Ти не одна в цих стосунках, пам'ятай про це.
- Ти ігноруєш мої потреби.
- Які потреби? Чому я для тебе вічно якийсь не такий? Чому ти мене не приймаєш? Я люблю тебе просто так, за те, що ти є.
- Безумовна любов існує тільки від матері до дитини. А ми партнери.
- Знову своєї психологічної херні начиталася?
- Ти не чуєш мене, мені страшно від цього.
- Страшно – тікай.

V. Дім

Поїзд змією скрутився на станції. Нарешті тут. Рідне село – і таке очужіле. Ліна два роки не наважувалася приїхати. А колись і двох місяців не могла прожити без свого саду. Востаннє була вдома на похороні бабці.

Таксист – дідусь років шістдесяти в солом'яному брилі. Їхали вони у вузькоокій сірій «Ладі». Дідо із неприхованим захватом розповідав про своє життя: «Я оце так, знаєш, для душі катаюся, а мислі десь там біля вуликів усе. Мене ще мій дід учив... Внукам всігдa оставляю найсмачніше. А вони раз у рік приїжджають. Раз було, пообіцяли, що приїдуть і не приїхали. Сказали, невідкладні справи по роботі. Ну, робота це святе...», – і тяжко видихнув. Ліні стало дивно, чому до цього милого дідуса не приїжджають частіше. Власне, її бабцю також багато хто сприймав не так, як варто. Вона ображалася, коли Ліна затримувалася в Києві: «Не любиш ти мене. Авжеж, кому здалася стара мавпа». Ліна впевнена, що в цей момент вона по-дитячому закопилювала губу.

У будинку сталася тиша – без осуду, без докору. Беззагрозлива тиша в хаті. Хіба це можливо? Замовкли навіть строкаті килими на стінах. Інколи дратувало, як вони рябіли з усіх боків. Але в дитинстві Ліна часто пальцями розмальовувала кожну звивину, і уявляла себе художницею. Малювала закручені хижі лиця.

Коли бабця лежала в домовині, Ліна думала про те, чи «правильне» покривало вона постелила туди. Підкрадалося таке враження, ніби вона відкрисе свої зсохлі сірі губи й почне розказувати Ліні, що вона не може навіть це зробити правильно.

Бабця завжди була завбачливою: вона ще з років п'ятдесяти готувала одяг, хустки й тканину для свого поховання. Одного разу восьмирічна Ліна посміла зазіхнути на ці смертельні реквізити (хотіла повісити штору у своїй халабуді). Який же ж гвалт тоді зчинився! Бабця тоді вперше дозволила собі вдарити Ліну – на спині лишився вогненний слід п'ятірні.

Ліні хотілося хоч якогось прояву самостійности. Проте бабця забороняла вішати на стіни будь-які фотграфії, чи малюнки. Дівчинка дуже любила малювати (тільки-от люди в неї вироджувалися якісь безногі, безносі або безвухі). Остання її спроба облаштувати свою кімнату закінчилася словами: «Не змушуй мене думати, що з тобою щось не так».

Усе ж, перевагою було те, що Ліна жила в селі: там є куди тікати. Не

злічити, скільки разів вона бігала в ліс, у сад, на левади.

Кропива била ноги, фантоми запахів обплітали хмелем, м'ятою, хвоєю, у повітрі ширяв дух звільнення. Потім вона зупинялася й дивилася у безмірне чорне шатро неба, де вже цілу вічність на неї чекали зоряні табори. Щось тоді солодко співало на дні її самої: ніхто *так* не бачить, я одна в цьому світі.

І в саме в ці моменти вилущувалася з неї трьохлітня дівчинка й столітня жінка. Щирість, яка готова ввібрати в себе всі таємниці сего світа й обважніла мудрість, яка так давно хоче заплющити очі.

Вона тоді помирала й заново народжувалася. Господи, як вона вже звикла до цих смертонароджень. Це обважнює, і звільняє. І так нескінечно. Це тепер її перманентний стан. Казала собі часто: «До всього треба йти з легкістю». Але на легкості вона би не збудувала своєї творчості, не відтренувала би свою чуттєвість. Це єдина цінність, яку вона сама заклала в себе.

Кожен раз, коли Ліна приїжджає в село, *додому*, вона повертається до того чуттєвого рівня маленької дівчинки, яка тільки пізнає світ, – він їй тоді здається великим-великим, яскравішим, смачнішим. Попри те, що Ліні хотілося втекти від цього вічного осуду, від сумнівів, мовляв, та невже зі мною справді щось не так, від села вона тікати не хотіла. Вона відчувала особливу довіру до цієї землі.

Саме тут Ліна якось по-особливому оголювалася. Звісно, каталізатором ставали безкінечні сварки з людиною, яка мала би любити її найбільше. Власне, може, і любила, але по-своєму, істерично-жорстоко. Знімала шкіру, роблячи ще вразливішою, а разом, відкривала портал до особливого світосприйняття. Тільки-от якою ціною.

«Як ти тримаєш ложку?», «Знову нічого не з'їла. Тобі не подобається як я готую?», «Пф, надулася», «Характер гидомирний в тебе, страх! Ще й брехуха. Ти така ж як і твій батько», «Що це за вірші?», «Ти з дитинства ніяк не можеш вийти?», «Краще би твоя матір зробила аборт і вдруге!», «Красунечка моя, пишаюся тобою, ти така талановита в мене! Цьом бабусю за те, що виховала тебе такою».

Після таких емоційних злетів, Ліна ставала сірою, наче втомлена суха земля.

VI. Скарб

Ліна згадала, що за серваном бабця ховала золото, замотане у кілька шарів поліетилену. Немов білка, ховала свої запаси на зиму. Усе життя збирала й збирала. Уже й пакетів не лишилося.

Ліна там знайшла все: і золоті сережки півмісяці, і мамині й татові персні з заручин, і навіть золотий зуб. Ніби циганів обікрали. А бабця, між іншим, могла: на неї не діяв гіпноз, коли йшлося про гроші й прикраси.

Лінин хрестик теж тут був, який їй подарували на перші іменини (саме тоді її хрестили: є фото, де Ліна виривається з рук священника, наче маленьке чортеня). «За цей рік у твою нехрещену душу щось і вселитися могло. Он що виробляєш зараз», – жартувала бабця часом, коли вони переглядали старі фото. Ця жінка мала свою позицію щодо християнства: «Принаймні, я не біжу проклинати сусідку за обніжок, як тільки вийду з церкви. Бог у душі, Ліно».

«А мама Ваша, бабця Мотря, ходила в церкву?»

«Боже збав, – сміялася. Їй треба було прогодувати семеро дітей, худобу, стерпіти чоловіка алкоголіка, й відпрацювати в бухгалтерії. Вона закінчила чотири класи лишень. Дуже розумна була».

«А вона коралі носила?»

«Мала одні. Носила їх, не знімаючи. У них її і поховали».

Золото зовсім не вписувалося в Лінин світоустрій. Воно відчувалося як непотрібний відросток, атавізм, який помилково відріс від хребта. Ніби здорові зуби замінили на золоті. Якби бабця Мотря подивилася на себе в дзеркало, то не впізнала би: чи то циганка, чи мутант якийсь радянський. Все-таки добре, що вона не стала поколінням золотої лихоманки.

Бабця мала й хороші риси: часом казала щось воістину геніальне, сама того не помічаючи. Ще й пожартувати могла. А ще вона була солітською в хорі. Інколи наспівувала: «Ой що ж то за шум сочинився, що комар та й на мусі

оженився» (малу Ліну дуже вражав такий міжвидовий зв'язок). І так народжувалися дорогоцінні моменти єднання з бабусею, коли вони обидві тішилися, і ніхто з них не був ні гірший, ні кращий. Вони були однакові.

Справді, діалог з бабцею інколи існував. Головне, гладити за шерстю й казати те, що вона хоче почути, інакше – смерть.

«Гарні які штани. За скільки мама їх купила?»

«Тисяча».

«Царице небесна круте перевесла! Та чи вона здуріла? Ти ж у них як підстрелена!»

«Я пожартувала, двісті гривень, ба».

«Тільки не вчися брехать, гадость ти отака. У батька вся вдалася».

Хотілося розростися сміхом. Ліну дуже лоскотало оте її «цариця перевесла» й «підстрелена», проте її ядуче «у батька» на рівному місці прибивало Ліну цвяхом у гнилу дошку. Вона ніколи не втрачала можливості згадати про нього. З того дня всі Лінині нові штани мали ціну щонайбільше двісті гривень. Брехня інколи ставала протиотрутою, і життя в золотих зубах ставало трохи легшим.

VII. Лампа

Це так дивно, коли помирає твій кат. Ти наче і вільний, але лишається відчуття, ніби голова все ще лежить на дерев'яній пласі.

Коли мені було п'ять, помер дідусь. І я вперше серйозно (як доросла!) задумалася про смерть. Ця думка пролетіла стрілою крізь чорний простір, і вдарилася об стіну. Мене вона дуже налякала. Як? А далі що? Куди далі? А якщо немає куди? Я тоді розплакалася, бо ніхто не зміг дати мені чітку і зрозумілу відповідь.

А коли мені було двадцять, померла бабця. У мене сталася жаска панічна атака: я знову не змогла знайти відповіді. У ту мить усі ці життєсмерті не мали сенсу й опертя. Мені стало важко дихати – наче хто каміння накидав у легені. Усі слова маліли.

Чим більше я занурювалася в ці думки, тим більше мені здавалося, що я ковзаю по слизькій ідеально рівній поверхні. Безкінечно, без кінця-краю. Якщо люди, аби не летіти в цю прірву, придумали Рай і Пекло, я їх зрозумію. Справді, все може бути. Адже віра приземлює, не дає зійти з розуму. Віра це якір. Дуже іронічно, що це ім'я моєї бабусі.

Майже всі цінні речі в цьому будинку вона замурувала у серванті. Сьогодні я знайшла портвейн «Массандра» 84-го року урожаю. Ще й під капроною кришкою. Не буду пити... Бабця готувала простирадла тільки для себе.

Осад на дні пляшки такий, наче туди накидали мулу з самого Чорного моря. Певне, це гостинець від мами, яка в той час жила в Криму. У п'ятнадцять років вона втекла в інститут від бабці. Певне, боялася що та її з'їсть. Справді, у бабці зубища були як у хижака. Цікаво, скільки треба часу, аби зуби перегнили в могилі...

Чи може таки випити? І знову ескапування в алкоголь. Як казала одна моя подруга: «Граємо за збірну Сінєгала». І, чудо, завжди перемагаємо. Впевнено стоїмо на воротах своїх заброджених душ.

Кажуть, алкоголь допомагає вивести на арену нашу Тінь. Але чому ми забуваємо, що Тінь це не про руйнівний бік? Твоя Тінь може тобі допомогти нарешті перестати боятися першою заговорити, не боятися брати відповідальність. Тінь тобі дасть твій словник, аби ти змогла вповні окреслити свої почуття.

Але чому ти тягнеш її за руку саме тоді, коли п'єш? Ти чуєш, як від тебе тхне? Алкогольні випари – не найкращі парфуми, погодься. Навіть Тінь затуляє носа, коли йде за тобою. Сором.

А на тверезу голову ти її боїшся. Думаєш, що вона в тебе не поміститься, ти її виблюєш. Але ж, люба моя, вона в тобі завжди була і є. Тільки ти не знаєш іншого способу, аби її прикликати. Замість того, аби потерти лампу, ти її заливаєш. І добре, якщо це Сапераві Стаховського, а не калейдоскоп усього недопитого, що стоїть у серванті й за ним.

«Давай ти заллєш свою лампу м'ятним чаєм. Біля тебе поставлю, бо гарячий ще. Мед ось».

«Ва-а-а-а, як пахне! Я колись удома з квітника зривала цілі жмути м'яти й заварювала. Хтозна, відкіля її там так багато росло».

«І воду ти кип'ятила виключно в металевій чащі на газовій плиті. Хоч дуже боялася сірників».

«Так-так! А відкіля ти?.. Про сірники я не розказувала точно! Ми не настільки довго знайомі, аби повторювати по другому колу теми про дурнуваті страхи».

«Я би тебе слухав всі дев'ять кіл, пташко. І страхи ніколи не бувають дурними. Ну, ходи сюди. Я дуже скучив».

«Ах ти ж... ти... підлабу-у-узнику...».

VIII. Білля

У великій спальні (яка нарешті стала Ліниною, коли їй було дванадцять) під стіною стояло три шафи в ряд, майже попід саму стелю. Колись Ліна уявляла, що це її трьохкімната квартира. Трохи затісна, але там вона здобувала якийсь новий досвід тиші – так глухо, наче в безвухому малюнку.

Коли вона спала в одній кімнаті з бабцею (такий собі карцер на два ліжка й тумбочкою межи ними), вона часто натискала пальцями по хрящовому виступу зовнішнього вуха – так утворювався викривлений звук, і було менше чути цю злу жінку. Бабця дуже любила почитати на ніч моралі. Робила це майстерно, ніби обливала бензином й тримала біля самих очей сірник. Спи тепер, дурна мала істотко, завтра в школу.

Ліжко в цій кімнаті здавалося величезним, порівняно з тим, на якому вона спала в карцері. На ньому розляглося блискуче помаранчеве покривало. Ліна провела по ньому рукою – холодне й слизьке. Як давно вона тут не була.

Довкола, на диво, все ожило – пахнув квітень. Земля вже прогрілася й набухла. Ліна вийшла в сад, а там, наче востаннє, розцвіло все: абрикоси, вишні й навіть старезна алича – під нею Ліна ховалася в гамаку й читала енциклопедії,

запилюжені туалетні романи, які вміло ховала потім на печі.

У старому дворі досі розросталися два величезні ясени – сторожі. Охороняли тут перший будинок, з якого все почалося. Прабабця й прадід не бачили білого світу й гарували в колгоспах. Потім це робили їхні діти. Онуки гарували вже хто де. А правнуки з усіх сил намагаються зірвати з себе упряж поколінь й виховати (нарешті!) в собі егоїстів, які житимуть у першу чергу для себе, а не для дітей. Бо ж нащо народжувати у світ людей, щоби згодом потурати їм за їхнє існування?

На небі вже скрутився немовлям круглий місяць. Повітря напоєне запахом квітучого саду, фантомні шлейфи плетуться за спиною й не дають спокою своєю п'янкістю. Ліна вже не пам'ятає, коли востаннє були такі білі ночі. Аж у голові дурно.

Вона захотіла вийти кудись за межі цього зачарованого двору. Проте коли на неї накинулися сусідські собаки, вона вже хотіла повернутися назад, але продовжувала гордо й спокійно йти до своїх левад – там вона завжди відчувала себе в безпеці.

Сільські собаки не люблять нікого. Їх теж ніхто не любить. Мабуть від того вони такі. Гвалтують за людськими ногами свою скажену слину, потім зникають, а потім знову вертаються вже з підмогою: «Ні, суко, ти звідси живою не підеш». І як їх витравити? Прив'язати на півметровий цеп? Не дивно, чому вони такі злющі. Ліна пам'ятає, як у другому класі вона поверталася зі школи крізь кучугури й диких псів. Будинок був зовсім поруч, і, здавалося, не можна встигнути померти по дорозі. Але в ту мить їй ввижалося, що її коротке життя вже добігло свого кінця. Яка страшна смерть – бути загриженою собаками отут серед шматка лісу у сніжній постілі. Так замете, що ніхто й не знайде її крихкого тільця. Щось холодне торкнулося ноги й поповзло до ребер. А пси все гарчали й гарчали, аж задихалися від злості. Ліна тоді подумала: якщо багато грішити, то Бог неодмінно пошле диких псів, аби провчити. Хтозна, звідки взялося стільки гріхів у восьмирічної дитини – певно, мала відпрацювати за минулі життя.

Поки Ліна згадувала свій дитячий страх, ці богочортові посланці вже десь іздиміли. Лишився тільки місяць й напоєне квітнем повітря. Левади густо, агресивно зазеленіли, мовляв, ми втомилися бути стільки часу мертвими, у нас ще є життя.

Левади для Ліни – острів любови й затишку. Вона прибігала сюди в будь-який час доби, адже вони примостилися зовсім близько біля її дому. Втім, якби треба було до них летіти на брезовій мітлі, Ліна би полетіла. Особлива земля тут. Тягне.

Краєм зору Ліна побачила як віддалік на невеликому пагорбі щось блиснуло. Ввижалося, ніби хтось спостерігає за нею. Хтозна, яка сила поволікла її туди, але вона відчувала, що має піднятися.

ІХ. Омана

Дерева стають коренем догори, дерева починають іти. Ця земля – моя плоть. Коли душа біжить, дере горло об засохле гілля саду.

Я цілую тебе, а наче себе. Ми колись достоту були одним містом. Крізь праімлу часу двоє археологів розкопали руїни. І ось ми тут тепер, хочемо збудувати себе заново. Здобути вже давно здобуте. Зубами вгризтися в цю землю й вибороти право лежати на ній ось так розпластаними, голими, як сліди старого храму. Замуруй мене в себе живцем. У саму глибіню. Я не хочу бути там, де немає тебе.

Цілую твої плечі, вилиці, повіки. Носом занурююся у твоє густе кучеряве волосся. Воно пахне хвойним лісом. Губами ковзаю по твоїй оксамитовій шиї. Унизу живота закручуються дивні клубки, й прямують колючками до кінчиків пальців. По твоїй спині, як по воді, розходяться кола мурах.

Береш моє лице у свої попечені шрамами руки. Інакшими вони й бути не можуть: ти з дня на день носиш у них тепло. Звідки ти такий узявся? Звідки стільки любови у тих, хто ніколи любови не знав?

З мого тіла випурснуло щось, що наростало роками. Ніби хтось кліщем вийняв найпотасмніший біль, який вже й сам забув про те, що він є болям.

*Чорне бите пожоване скло захрустіло й вилетіло через кожну пору тіла.
Навіть порізів не лишилося.*

«Ти така красива, коли вільна».

Як багато дерев на цій землі виривали свої коріння і йшли назустріч одне одному? Скільки їх, закривавлених, лягали напівдорозі задубілими трупами, і скільки нарешті зрослися й разом відродилися? Як же я хочу, аби ми здолали цей шлях у світлий бік.

Мені лячно, що все колись щезне. Зникомість твого тіла, зникомість цього білого світу. Тільки земля вічна. Перероджується сотні разів, носить на собі тисячі таких, як ми, і навіть не гне спини.

Я кохаю тебе. І мені страшно кохати тебе ще більше.

Х. З'ява

«Господи, з такими снами можна й не прокинутися». Ліна лежала в теплій утробі ковдри, майже не рухалася.

Її завше лякали такі реалістичні сни. Після них прокидалася побита, наче після якогось чортівського танцю. Тіло завжди реагує на те, що відбувається в голові. Надто багато думок – шия стає картонною, ще одна важка думка – і вона згинається. Неприйняття чогось – вироджується блювотний клубок у горлі. Зі снами трохи інакше, бо мозок в агонії, і ніби застрягнув поміж світами. Думки, як на сковорідці, пищать і хочуть вистрибнути з черепа.

Ліна поволі встала з ліжка. Треба навести лад у цій хаті, бо вже починається занепад. Вона страшенно не любила бруду – він її знищував. Немитий посуд, шар пилу, маленька плямка на одязі – це все доводило до сказу. Від того вона зі своїм перфекціоністським стерильним радаром і звязалася з божемним художником, який розквітав серед нечисті.

Ліна підійшла до дзеркала й хотіла вже його протерти, бо не повірила, що весь бруд був на ній. Руки й ноги ніби хтось обмалював сірими земляними розводами, у волосся вросла трава, під нігтями бруд, а на шиї й зап'ястях синці. Водномить вона стала важкою від страху і зграї думок, які налетіли на її мозок,

мов на пададь: як? Звідки це? Чому вона не пам'ятає нічого? Увесь світ почав перекочуватися. То їй *не наснилося?*

Ліна вибіла на ганок. Усе змінилося. Сонячна ранкова купіль хотіла умиротворити все докола, але їй не вдавалося. Хтось зачовгав по асфальту, – і ось звук породив обрис того, з ким вона щомісяця старіла на п'ять років. Того, що кожен день вимотував із її душі впевненість у собі самій, у своїй ширості, у своїй справжності.

– То як? Ти втілила своє дике бажання?

– Я нічого не пам'ятаю, Тимофію.

– Ого, ти знову з реальності випадаєш, моя люба?

– Коли ти приїхав? І як ти дізнався, де я?

– Ти ж сама мені казала, куди хочеш поїхати. Ти забула?

– Я тобі точно не говорила про це. Не викривлюй реальність, будь ласка.

– Це я чую від тої, що не пам'ятає, як пів ночі валялася у траві на левадах.

Ліна відчувала як знову втрачає ґрунт під ногами. Це не перше її самозабування. Не раз траплялося, що вона опинялася в якомусь місці, і не пам'ятала свого шляху. Або взагалі не знала, де вона. Її тіло й мозок перестали пручатися. *Змири в собі правду, Ліно, це кінець.*

– Ти з мене щось забираєш, я біля тебе безсила.

– Ти безсила завжди. Ти багато пережила.

– З тобою я пережила більше болю, ніж з усім моїм родом з обох боків.

– Мені дуже шкода це чути, я справді не розумію, чому ти бачиш у мені стільки хижости.

– Шкода чути, що ти мене знищуєш? Невже? Завжди здавалося, ніби ти цим упиваєшся. Мені смішно від того, коли такий хворий, як ти, намагається грати здорового. Мені погано біля тебе всі ці роки: я погано сплю, постійно хворію, місяцями ходжу з клубком у горлянці, забуваю себе. Навіть тоді, коли я зробила аборт, від тебе не було підтримки й турботи. Ти не чуєш мене, турбуєшся тільки про себе, а кожна людина для тебе це ресурс зі своїми функціями, або лишень цікавий персонаж. Я можу сумніватися будь у чому, але

у твоїй пустоті – ніколи. Признайся собі нарешті: у тебе ж там межі ребер чорна діра, яку ти ніяк не можеш заповнити нічим і ніким. Тобі завжди мало, тобі завжди не так. Віддавати ти не вмієш, бо голодний тільки шукає, а не ділиться. Це погибель, Тимофію. Ти сам собі смерть.

Ліні здавалося, що після цих слів вона стала зовсім маленькою крихкою істотою, але з усіх сил намагалася не показувати цього. Це тисячна їхня сварка, але про пустку вона сказала вперше. Щось у ній піднялося й нестримно закрутилося від радості, коли вона побачила, як Тимофієве обличчя змінилося на інше – погляд став вовкувато-вуглувато чужим і порожнім. Цей чоловік доношував себе з примусу, від людини там не лишилося нічого. І як воно могло зароджувати в ній любов?

– Завжди казав, що тобі треба в акторство. Браво! По-перше, пропоную тобі не перекидати відповідальність за свій спосіб життя і свої болячки на мене. За твій імунітет, і твої випадання з реальності я не відповідаю. По-друге, я здивований і дуже розчарований, що ти так швидко забула, як я тебе підтримував кожен раз, коли ти хворіла, і в той страшний день також.

– У той страшний день, Тимофію, я їхала на таксі в лікарню і додому сама. З мене вийняли життя. Наше життя.

– Ми обговорювали це вже. Повторю: мені дуже шкода, що ти це пережила. Але я дійсно не міг приїхати тоді, я був в іншому місті, я ж уже вибачався мільйон разів, я...

– Щезни.

XI. Скитник

Нарешті дістався до своєї хижі. Тиша довкіл така, хоч розколися надвоє. Це ж тре' було на схилі літ оселитися на схилі гори! Ноги вже не ті, руки не ті, голова не та. Але все тягне вверх – душа готується.

Однак нікуди подітися: саме час збирати джинджуру. Спершу треба дістатися полонини, нирнути в лелич – зелену вільху – і там вже шукати причаєну тирлич-траву; старанно викопати її з коренем, обтрусити від землі,

звільнити від стебел, ополоснути в холодній воді, порізати, й висушити на сонці чимскоріше, бо інакше рослина перетвориться на негідь.

Пилип жив сам три вічності поспіль. Вріс у цю хату й пустив коріння кудись до підзених вод Карпат. Травництвом почав займатися після смерти дружини. Мовби намагався в усіх цих коренях і листках щось знайти. Бігав коло них, ніби біля своїх дітей.

Пересічний вчитель початкових класів, з пересічною зовнішністю й долею вже не очікував, що в сорок років одружиться знову, та ще й з жінкою, удвічі молодшою за нього. Час Перебудови співпав з перебудовою усього його життя. Він досі не розуміє, звідки взялася Анна – проросла в його житті, як фантом. Чорнокоса, з премінно темно-зеленими очима, які зчитували кожного перехожого одразу ж. Що вона побачила в ньому – один біг відає. Усі відповіді дружина поховала з собою.

Мабуть, не було ще такого дня, коли він не згадував про неї. Відвойовував кожен день для себе ж самого. І навіщо? Усе життя однаково готуємося до смерти. Причина наших страждань полягає в тому, що ми ототожнюємо себе з тілом або з раціо, але однаково стаємо рабами обох.

Анна завжди говорила, що любов приходить пізніше. Вона приходить із прийняттям. Із розумінням, що наші недоліки ніяк не перевершують своїсті цього почуття. Треба людину людину всю, і не вимагати від неї того, чого вона не може дати. Ви приймаєте правду одне одного. Так і родиться спокій.

Як можна говорити такі слова, і не служити їм? З Анною спокою не було ніколи й без неї, власне, також. У своєму відлюдництві Пилип понад усе хотів щезнути.

ХІІ. Прощання

«У мені таки щось проросло. А я його навіть з кров'ю виблювати не можу. Як завше, псую всю романтику».

Земля почала набувати сірої втоми, і ти разом з нею. Худу й обважнілу, тебе немов тягнуло донизу. А мене разом з тобою. Ти поінакшала: завжди

строкатий одяг перетворився на білу сорочку. Коли тобі ставало краще, ти накидала на плечі бордовий халат. Так ти більше поверталася до себе.

Я відчував себе безпорадним шматком плоті. «Треба дістати гроші на лікування, гроші, гроші...». Весь вік матеріяльне для мене ваги не мало («Странствуєш, мій блазню!»), а в той час здавалося, буцім тільки гроші зможуть тебе врятувати. «Ти ж чув, що сказали лікарі. Уже надто пізно. Не тікай нікуди, прошу...». Як я тоді розізлився на тебе!

Однієї ночі ти встала з ліжка самотужки. Довга біла сорочка обліпила твоє худе тіло, ніби муслінова хвороба. Але ти не була схожа ту, яка водномить зомліє – стояла така міцна й довершена з усіх сторін. Місяць стікав на твої плечі, мандрував до стегон й закінчувався десь у кінчиках гострих пальців. Це було вже позаземне мерехтіння.

Я впав навколішки й притиснувся до твоїх ніг, заховавши обличчя в складках сорочки. Коліна нервово стирали паркет – відчував, немовби я ковзаю по слизькій ідеально рівній поверхні й падаю в колючу хижу прірву. Але твоя рука вчасно заповзла в моє волосся й міцно його стиснула (звідки ця сила?). Я задер голову й глянув у твої лискучі темні очі – ти була тут, зі мною.

Ми лягли в холодне ліжко. Пахло потом, гіркуватим присмаком трав і землю. Я нахилився, аби поцілувати тебе у вухо, як завжди це робив. Але ти відвернулася: «Будь ласка...». Я слухняно ліг позаду й притиснувся щокую до твого плеча. Твоя рука тихою тінню поповзла донизу й підняла сорочку, відкривши голизну. Попри хворобу, ти була немов виліпнена з найкращої червоної глини. Не смій іти від мене! Я не можу, не можу, не можу!

За мить ти повернулася до мене. Знову це лице. Я завжди боявся його – застиглого виразу помсти й непокори, страху й рішучості. І ще чогось темного, жаского. Павучого. Твої очі затопив сизий туман, а губи звично розпливлися в уїдливій посмішці: «Не намагайся щось розгледіти. Ось я тут, перед тобою. Тільки візьми».

Ти голодно й жадібно поцілувала мене. Це було зле прощання. Виклик смерті. Я мовби заглянув туди, куди не треба, – сил вибратися назад уже не

мав. Але я впивався цією недозволеністю. А що далі? Куди? Чи воно взагалі існує? Якась дивна сила двигонула по хребту й закрутилася в кожному волокні тіла.

ХІІІ. Купіль

Анна часто купала Пилипа. Коли він ходив уже зовсім знесилений і важкий, вона його мила, як новонародженого. Додавала в теплу воду м'яту, трохи любистку й ромашки. Анна не мала великого хисту до травництва. Вона відволікалася на запах, він їй давав відчуття повноти життя. А ще дуже любила чистоту: *«З нас усіх треба змити бруд»*.

Після такої купілі Пилип оживав, і, здавалося, молодшав. Вицілював їй руки й казав, що йому її послали самі боги. Але коли ейфорія його зникала, він запитував в Анни чи вона, бува, не приворожила його. У такі миті він їй здавався зовсім хлопчиськом. *«Ти думаєш, якби я могла когось приворожити, як би обрала тебе?»* Одне жало, друге, третє й Пилип навіснів. Він злився, бо ніяк не міг розгадати жінку. Це таїнство, до якого він намагатиметься досягнути весь вік. Анна бачила це й діймала його ще більше.

Вона була для нього найкрасивішою жінкою, яку він зустрічав. Але найстрашнішою водночас, бо як тільки крихітна тінь заповзала на її лице, воно одразу ж ставало гострішим й загрозливішим. Очі наливалися сизим туманцем й у них ніби закручувалися клубки темряви – спокусливо й страшно.

За ніч ця жінка набувала нових ознак, і щоранку прокидалася вже з іншим обличчям.

«Я хочу від тебе тебе, Анно».

«Так ось же ж я, любий!» – а потім гучно розкосисто сміялася.

Вона завжди втікала від нього. Вислизала. Ніколи не давала влади над собою.

Єдина риса, яка лишалася у ній незмінною це злість. Навіть у найщасливіші свої миті, вона не могла приховати ненависти до світу. Щось

вросло в неї, і ніяк не могло зогнити до кінця.

«Я вмю тільки гнатися за своїм голодом. Хочу перегнати його, і всіх, і себе. Що вони зі мною зробили? Що з собою зробила я?» – вона дивилася на нього так, ніби вперше його бачить.

«Хто зробив, Анно? Який голод?»

Через кілька років після смерти Анни, Пилип знайшов шматки листів без адресата. Правда, вони породили тільки більше запитань.

XIV. Шкаралуца

«Сама повинна захистити своє дитя, яке в тобі плаче, і свою стару, яка вже стомилася. Збудуй в собі храм, і ніколи не пускай туди хижаків».

«У тобі всі душі світу, і ні одна – твоя».

«Усе пекло, поки ти тут на землі. Не бійся завершення. Не бійся того, що буде опісля. Бо далі – спокій».

«Кожен ранок приміряю три смерті свої, три вічності. Дерево вириває своє коріння, дерево знову іде. Найдовша моя подорож».

«Хіба боги носять на собі стільки бруду? Бруд робить тебе таким смертним, коханий. Тобі не личить. Я можу дати тобі білі-білі шати, облести ними, подарувати нового тебе, перед цим задушивши. Це оновлення того вартує, можеш повірити. Я так хочу тебе. Мрію заповзти руками у твої чорні кучері й вирвати з них половину. Я хочу вирвати тебе з себе. І так не хочу водночас. Я хочу загризти твою таку по-дитячому оксамитову шию. Ти ж хлопчик, хоч і посріблений. Ох-х-х-х... А може нам і не треба нормальність? Може ми зустрілися, аби весь свій бруд побачити вповні, не боятися його. Аби, зрештою, настільки в ньому втонути, щоби захотілося на сушу – чисту й безпечну. Але з тобою, тут, у цьому житті я хочу Содому. Хочу тебе вбити й скупатися у ванній із твоєї крові, любий».

«Жінка ліпить чоловіка із глини».

«Я страшна в гніві, я страшна в горі».

XV. Павутина

Вона цілувала його, поки він міцно спав, наче теплий мрець. Легко, але наполегливо накрила його стулені губи своїми. Яка ж це насолода: він не знає, що вона тут. Він не знає, що вона краде його з власного сну. Вимотує з нього напіпрозорі білі іскристі нитки. Вона часто робила це. Уявляла, ніби сама обмотується цією біллю і стає коконом, а він водночас темнішає. Тихо гасне.

У такі миті Анна згадувала про похорон батька. Прощання запам'яталося їй найбільше. Плакали всі, крім неї. Вона дуже злякалася свого спокою. Підходила до рідних і вибачалася за свої сухі очі, які вже потріскалися й порозсипалися. Коли вона нахилилася до батька, вона зупинилася на кілька секунд біля його обличчя. У ніздрі вривався формальдегід зі спиртом. Якби не цей стерильно-смертний запах, Анна повірила би, що тато лишень спить. І плететься йому поперед очей біла павутина, огортає його своєю літеплистю, й підносить у царство вічно втомлених і сонних. Як у повішеного може бути такий умиротворений вираз обличчя? *Згадай, тату: ти маєш прокинутися, бо через тиждень твій день народження. Сорок літ. Ти обіцяв, що ми поїдемо на море, і ти нарешті навчиш мене плавати.*

Анні наче хто в очі зашив умиротворене лице батька. Не любила сон, бо як тільки закривала повіки, закривалося й віко труни. Вона в ній лежала на батьковому тілі, тихо сопіла й приказувала: *«Тату, тату, спи, спи, і я спатиму»*. А потім цілувала у холодне підборіддя.

Батько часто забирав її з собою «у справах». Вона сиділа в машині й чекала. Бувало, годину, бувало дві. Потім вони їхали у величезний ресторан над входом до станції метро «Хрещатик». А на терасі на нього вже чекала ціла свита друзів – вони в нього були, поки в тато мав гроші.

Потім – квартири, замиські будинки (хтозна вже й чиї!), які завжди кишіли безликими людьми – жінко-чоловічий калейдоскоп.

Один з уламків цього калейдоскопу застрягнув в Анні найглибше – батьковий друг, років шістдесяти, з величезною яйцеподібною головою, зовсім

непропорційною до тіла. Вона запам'ятала його у твідовому коричневому костюмі. Він був наставником для тата, вчителем. Великий, як гора, вічно щось нашіптував на вухо батькові, а той схвально кивав.

Одного сирого туманного ранку, коли природа сама ще не зрозуміла, в яку одягу ввібратися, в кімнату до Анни зайшов безликий твідовий костюм.

«Подобається в моєму будинку?»

«Як замок».

«Радий вітати таку красиву принцесу в себе вдома».

Воно провело рукою по її каштановому волоссю й голодно вдихнуло запах. Потім його товстий вказівний палець з масивним перснем торкнувся блідої щоки, й заліз до рота так глибоко, що її ледь не знудило. *«Ось так, молодець. А тепер давай спробуємо глянути, що в тебе там».*

Вісім павучих лап дивляться на вісім сторін світу. Анна – дев'ята сторона. Павук завжди хотів заповзти у незвідане й нове, звити всередині молодого тіла кублице, вправно витягуючи нитки життя. Моститься твар, пригрівається в цьому чистому місці. Кліщем повзе углиб, допоки не вріжеться в опірну силу. Лютує, бо ж хотів помадрувати до самих ребер, а не вийшло – ще не дозріла. Повисла чорна волохата тиша.

В Аннині тіло немов напихали сміття, і з кожним порухом павучої лапи, вона все більше важніла й костеніла. Здавалося, ось-ось, і вона вирветься, але це було понад її силу. Вона була лиш маленькою мушкою в павучому світосплетінні. Усе своє життя Анна ходитиме з відчуттям, наче її запліднила сама темрява.

Анна пам'ятає, як батько прошмигнув повз шпарину у дверях, ніби фантом. Чому. Чому. Чому.

